

Streszczenie rozprawy doktorskiej

W cieniu „Śmierci”. Życie i twórczość Ignacego Dąbrowskiego (1869–1932)

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Doroty Samborskiej-Kukuć

Ignacy Dąbrowski był wśród swoich współczesnych jednym z bardziej rozpoznawalnych polskich prozaików tworzących na przełomie XIX i XX wieku. Na europejskiej scenie literackiej zasłynął w 1892 roku dzięki debiutanckiej powieści diarystycznej pt. *Śmierć*, która stała się głosem pokolenia, a także anonsem nowej epoki – Młodej Polski. Pomimo że zarówno postać Dąbrowskiego, jak i jego twórczość cieszyły się na przełomie wieków dużą popularnością, do dziś pisarz nie doczekał się opracowania monograficznego.

Podstawowym celem niniejszej pracy jest zapełnienie tej luki: rekonstrukcja biografii Dąbrowskiego oraz szczegółowe omówienie wszystkich jego utworów wraz z analizą ich recepcji od XIX do XXI wieku. Teza podkreślona w tytule dysertacji zakłada istnienie Dąbrowskiego jako pisarza podwójnie zdeterminowanego przez „śmierć” – zarówno ukształtowanego przez jej autoptyczne doświadczenie w dzieciństwie, jak i zaistniałego na scenie literackiej wyłącznie za sprawą debiutanckiej powieści pt. *Śmierć*, która przyćmiła *ante facto* jego późniejsze dzieła. Niniejsza monografia ma więc na celu ukazanie, że całą jego twórczość zdeterminowało zagadnienie utraty, a zatem również – że biografia Dąbrowskiego stanowi klucz do zrozumienia jego utworów. W toku badań posługiwano się perspektywą hermeneutyczną, a także wykorzystano metodę biograficzną, archiwalną oraz genetykę rękopisów.

Praca składa się z pięciu głównych rozdziałów. Część pierwsza jest skoncentrowana wokół faktografii i biografii Dąbrowskiego, którą zrekonstruowano na podstawie licznie zgromadzonych materiałów rękopiśmiennych i drukowanych. Rozdział drugi otwiera część poświęconą twórczości autora i stanowi szczegółowe omówienie wszystkich dzieł drukowanych oraz szkiców utworów niewydanych, nad którymi autor pracował w latach 1888–1897 (okres guwernerski). W rozdziale trzecim poddano analizie dzieła powstające od 1898 do 1904 roku (okres włoski), natomiast w rozdziale czwartym – od 1905 do 1929 roku (okres warszawski). Decyzja o przyjęciu układu chronologicznego była podyktowana potrzebą ukazania twórczości Dąbrowskiego jako procesu oraz uwidocznienia zachodzących w niej zmian i wzajemnych zależności. W rozdziałach poświęconych twórczości dzieła pisarza

poddano analizie i interpretacji, przywołując rozmaite konteksty (poza biograficznym – przede wszystkim historyczno- i teoretycznoliteracki, społeczny i filozoficzny), a także omówiono recepcję utworów, ukazując je na tle epoki. Podrozdziały uzupełniano także o informacje pozyskane w toku analizy rękopisów dzieł – pozwoliło to na przybliżenie procesu twórczego Dąbrowskiego oraz ukazanie danego utworu w szerszym spektrum.

Praca zawiera także kalendarium życia i twórczości pisarza, pełną bibliografię jego prac oraz *Archiwum Ignacego Dąbrowskiego* – w którym zgromadzono szczegółowe informacje na temat zachowanych autografów dzieł, opublikowano korespondencję i opisano ścieżki poszukiwań rękopisów zaginionych.

W konkluzji dowiedziono, że prozę Dąbrowskiego cechuje skłonność do introspektywności. Z lektury wszystkich jego dzieł wyłania się obraz twórcy oryginalnego, obdarzonego wyjątkową wrażliwością i czujnym zmysłem obserwacji, które przekładają się na sposób tworzenia. Pisarz kreuje świat przedstawiony przez pryzmat emocji oraz lęków, dążąc do głębszej refleksji nad podmiotowością. Potwierdziła to dokonana w rozdziałach analityczno-interpretacyjnych konfrontacja faktografii z twórczością literacką Dąbrowskiego. Odsłoniła ona ponadto wątki kluczowe dla całego dorobku pisarza. Czynnikiem, który w sposób szczególny wpłynął na formowanie się jego wrażliwości literackiej i zdeterminował całe pisarstwo – było sieroctwo. Odbiło ono na nim piętno, które w dorosłym życiu przesądziło także o jego „sieroctwie metaforycznym” – pisarz usilnie dążył do określenia własnej podmiotowości.

Wątki, którymi przepełniona jest proza Dąbrowskiego – m.in. efemeryczność istnienia, psychika jednostki, postawa wobec przemijalności – pozostają ponadczasowe. Na szczególną uwagę zasługują też inne aspekty jego pisarstwa – przede wszystkim zagadnienia autopatograficzne, maladyczne i tanatyczne. Dominujące cechy pisarstwa oraz topika dzieł autora *Śmierci* umocowane są bowiem w jego najtrudniejszych doświadczeniach z okresu młodości. Nie ulega wątpliwości, że pisarstwo stało się dla niego autoterapią, rozumianą jako działanie podejmowane w celu przepracowania traum, a także jako próba scalenia rozdartego „ja”. Jego utwory prozatorskie, bogate w symbole i nawiązania, stanowią ponadto klucz, deszyfrujący siebie nawzajem. Dowiedziono też, że twórczość Dąbrowskiego, postrzegana jako spójna całość, jest jego ciągłą, podejmowaną na nowo próbą opowiedzenia o sobie samym, próbą ukonstytuowania własnej tożsamości.